

Fundamentalismele religioase și „alterarea” sferei comunicării politice

Iulia Medveschi

Sandu Frunză
Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor (ediția a doua, revăzută și adăugită)
 Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015

A bordările care studiază macrouniversul religiilor lumii și implicațiile lor în modelarea sferei comunicării politice revin azi ca un demers științific important. Un demers iscusit în această direcție se întâlnește în cartea lui Sandu Frunză: *Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor*. Volumul propune o analiză a fundamentalismului religios și o demonstrare a contingentei dintre religie și politică, dintre religie și ideologie.

Sandu Frunză arată că fundamentalismul religios trebuie înțeles ca o rețea de relații politice care se instituie la nivel global. *Ab initio*, ni se mărturisește dificultatea găsirii unei definiții standard a fundamentalismului. Sandu Frunză optează pentru asamblarea imaginilor care să ne releve o perspectivă substanțială și unitară asupra fenomenului. Un aspect primordial, este faptul că fundamentalismul nu trebuie văzut ca un concept singular (general), ci plural, bazat pe particularități. Fundamentalismele dețin forme, conținuturi și mijloace de exprimare de o mare diversitate. Ele pot fi înțelese sub forma unor concepții aflate în strânsă corelație cu modernitatea și crizele pe care aceasta le aduce în comunitățile religioase. Din analizele propuse de autor conchidem că fundamentalismele nu propun o revitalizare de sorginte spirituală, ci „îmbracă” forma unor ideologii politice – văzute ca sisteme de simboluri înrădăcinate în limbajul și imaginarul religios. Astfel, ne sunt înfățișate analize ce pun într-o familie ideologică comună nazismul, comunismul și fundamentalismul ca trei ideologii ce au marcat secolul XX. Dintre acestea, fundamentalismul își dovedește în tot mai mare măsură viabilitatea.

Pentru a pune în evidență structurile imaginariului la care fac apel fundamentalistii în comunicarea politică, autorul realizează o incursiune în dialectica eliadiană a sacrului și profanului, pentru a nuanța modificarea ideologiilor moderne în religii secularizate, precum și acel proces de transformare a religiilor în ideologii politice. Fundamentalismele reprezintă o provocare atât în câmpul științelor sociale, cât și la adresa comunităților și indivizilor, cei din urmă putând deveni adepți ai unor idei radicale – care, în mod vădit, distrug relația dialogică stabilită între religie și drepturile umane în societățile democratice.

Subliniem că mișcările fundamentaliste se conturează ca reacție la patologiile societăților moderne. Carențele postmodernității sunt traduse prin: diminuarea unității familiei, distrugerea responsabilității morale, trivialitatea mass-media etc. Plecând de la acest punct, fundamentalismele își propun să revigoreze un praxis religios aplicabil la scara întregii planete. Punând în evidență caracterul deviant al acestor practici, într-o manieră subtilă, Sandu Frunză ne sugerează că avem de-a face cu o „ciocnire a libertăților”, nicidecum cu o „ciocnire între civilizații”; că suntem în interiorul unui conflict ce nu mai are un agresor din afară, ci se află chiar în mijlocul civilizației occidentale.

Vorbind despre rețelele de promovare a violenței în spațiul occidental, autorul relevă modul în care convingerile religioase se pot transforma din viziuni religioase, care apără fundamentele etnice și asocierea lor cu o serie de valori transcendente, în scopul de a dobândi stabilitate și vigurozitate, în pattern-uri politice care încearcă să impună idealuri similare prin utilizarea violenței (care poate merge de la violența manifestată ca presiune psihică până la forme majore ale violenței, cum ar fi recurgerea la acte de terorism). Astfel, Sandu Frunză întărește convingerea larg răspândită că există un pericol real în ceea ce privește utilizarea credințelor religioase pentru atingerea unor idealuri sociale și politice. Acestea pot alimenta manifestări fundamentaliste și pot conduce implicit la strategii de „stigmatizare și demonizare a adversarilor”. În această ordine de idei, se inițiază o dezlănțuire a „terorii sfinte”, un război cu implicații materiale și umane, îndreptat împotriva unor inamici reali sau imaginari. Vedem cum activități cu caracter defensiv se pot schimba în activități ofensive, care în mod cert conduc la alterarea mediului politic și social. Fundamentalistii extrag argumentele pentru asemenea comportamente violente din pasajele textelor sacre, pe care le interpretează *ad litteram*, făcând abstracție de necesitatea unei lecturi în cheie simbolică a respectivelor texte. Incontestabil, în acest fel fundamentalistii golesc de sens viziunea teologică de la care se revendică.

Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor este structurată în șase părți, unele cu caracter teoretic și propunând analize conceptuale, altele cu caracter mai aplicat pe analiza mișcărilor fundamentaliste. Cartea se axează pe sondarea mișcărilor fundamentaliste din cele trei mari religii ale lumii (Iudaism, Creștinism și Islam). Ni se oferă o radiografie a degradărilor identitare prin recurgerea la o bază empirică amplă, susținută pe deplin de o varietate de exemple ilustrative adaptate ingenios prezentului. În acest sens, autorul face apel la referințe bibliografice ale unor autori consacrați: Nicu Gavriluță, Vasile Dâncu, Gideon Aran, Reuven Firestone, Mark Juergensmeyer, Martin E. Marty, Scott Appleby, Hava Lazarus-Yafeh, Angela Ann Zukowski, Moshe Idel, Hannah Arendt etc.)

Un aspect important relevat de autor este despărțirea politicii de religie în spațiul public european. În mod limpede, cetățenii aparțin unui grup religios, dar în același timp sunt și membri ai societății seculare. Negreșit, credințele religioase au implicații morale și sociale. Componenta etică își are originea tocmai în aceste credințe de natură religioasă. Se insistă asupra faptului că abordările religioase nu se vor camufla în formă seculară, cât timp sunt aflate sub tutela unei autorități instituționale bisericești. *In nuce*, secularizarea se rezumă la o trăire în timp și spațiu, la o structurare a palierului social, cultural și politic în plan real, părăsind noțiunea de religie văzută ca atemporalitate și aspațialitate. Astfel, spațiile seculare se oglindesc ca medii de gândire și viețuire promoatoare a libertății de conștiință, iar religia nu poate dirija politicul prin impunerea normelor la nivelul întregii societăți. Fundamentalistii construiesc un discurs care neagă aceste valori specifice

Occidentului înlocuindu-le cu un comportament habotnic care conduce la o pervertire a sacrului și a manifestării sale în viața omului religios.

Dintre exemplele pe care le aduce Sandu Frunză am putea aminti: 1) cazul fundamentalistilor creștini la care se observă o întrepătrundere a câmpului semantic al misionarilor creștini cu nuanțele specifice configurării discursurilor politice. Atât misionarismului agresiv – bazat pe o comandă divină de a-ți răspândi credința la nivel global, cât și violențele practicate de creștini pentru apărarea moralității și a a vieții celor nenăscuți încă îl determină pe autor să vorbească despre existența unei forme de terorism creștin. 2) cazul fundamentalismului iudaic exemplificat de mișcări precum *Neturei Karta* sau *Gush Emunim* care duc la o creștere a tensiunilor în relația, oricum conflictuală, dintre israelieni și palestinieni. 3) cazul fundamentalismului islamic cu formula unui Jihad înțeles ca un război al lui Allah cu lumea ne-musulmană. În mod convingător, organizațiile teroriste *Al-Qaeda* (cu al său brand reprezentat în postura lui Osama bin Laden) și *Statul Islamic* sunt înțelese ca multiplicatori de imagine ai Jihadului (care transmit violența prin diverse canale comunicaționale). Demn de menționat este studiul de caz făcut pe atacurile de la *Charlie Hebdo*, care, conform autorului, demonstrează cum anume terorismul islamic se poate naște dintr-o structură de la nivel local, care ulterior este integrată într-un circuit global.

Demne de mai mult interes sînt analizele pe care Sandu Frunză le face cu privire la modul în care, în context românesc, religia și politica sunt întreșesute pe durata campaniilor electorale. La nivelul societății românești abundă o ritualizare a comportamentelor sociale și politice. Campania electorală din 2014 este sugestivă pentru a determina decalajul majoritate-minoritate, cea dintâi urmărind să își impună autoritatea. Candidatul ce se identifică cu majoritatea etnică și religioasă a recurs la o serie de particularități discursive prin apel la: limbă, religie, patrie, care duc cu gândul la o nostalgie naționalistă (existentă și în esența fundamentalismelor), însă și la un atac asupra contracandidatului minoritar din punct de vedere confesional și etnic. Pentru a evita o situație conflictuală, Sandu Frunză atrage atenția asupra faptului că în sistemele multiculturale este necesar un dialog inter-identitar și intra-comunitar menit să detensioneze orice posibile violențe în acțiunea politică.

Partea finală a cărții relevă că atunci cînd mișcările fundamentaliste se manifestă nu avem de-a face cu un conflict între religii, ci cu conflicte între ideologii care își asumă și o identitate de natură religioasă. Fenomenele fundamentaliste sunt procese dinamice și imprevizibile. Viitorul ne va spune dacă se situează în forma unei spirale ascendente sau descendente. Astfel, cititorului îi este lăsat un spațiu de reflecție privitor la solidaritatea intoleranței și a violenței, ambele născute din sânul ideologiilor ce se consideră a fi astăzi reprezentantele legitime ale religiilor de la care se revendică.

Cartea lui Sandu Frunză aduce în fața cititorilor săi toate ingredientele utilizate în construcția de imagine a mișcărilor fundamentaliste și în acțiunea lor persuasivă în spațiul public. La aceasta se adaugă o serie de clarificări conceptuale ce ne ajută să încadrăm fundamentalismele religioase în rândul ideologiilor politice, dar avînd ca preocupare permanentă și diferențierea acestora ca grupuri ce formulează o viziune asupra lumii ce se revendică a sta sub semnul renașterii religioase.